

Іван РАДЧЕНКО*аспірант кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка***ЕВОЛЮЦІЯ БАГАТОВЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ (1993-2004 РР.).**

Повномасштабне вторгнення росії та глибока криза міжнародних відносин зумовлюють необхідність переосмислення та аналізу основних етапів реалізації зовнішньополітичного курсу незалежної України з метою визначення основних здобутків та прорахунків української дипломатії. В цьому контексті особливо актуальним є вивчення багатовекторної моделі зовнішньої політики нашої держави.

Становлення незалежної України вимагало формування власної зовнішньополітичної доктрини, становлення зовнішньої політики на концептуальному рівні, а головне – визначення конкретної мети зовнішньополітичного курсу та розробки стратегії її досягнення. Проте суперечливість трансформації політичного режиму в нашої держави після проголошення незалежності в 1991 р., а саме збереження влади в руках колишніх комуністів, відсутність досвіду державного управління нечисленної групи націонал-демократів в парламенті, амбівалентні орієнтації більшості українських громадян, для яких подолати спадщину радянської політичної культури виявилось важче, ніж зробити вибір у бік незалежності, значно ускладнили процес визначення зовнішньополітичної орієнтації Києва на міжнародній арені [3].

Очевидно, що поява та легітимізація нового суб'єкта міжнародних відносин викликала занепокоєння не лише в Росії, яка після розпаду СРСР фактично отримала карт-бланш на дії на пострадянському просторі від західних партнерів як компенсацію за поразку у холодній війні, але й США, які переймалися долею третього ядерного потенціалу в світі та не бажали розширення ядерного клубу [5, с. 17].

Тому зовнішню політику України обумовлювали та реалізували шляхом урівноваження між Заходом і росією, що проявилось у статусі нашої держави, яка не входила в блоки, і подальшому розвитку концепції багатовекторності зовнішньополітичного курсу. Це впливало не лише з міжнародних умов, але й з внутрішньополітичних процесів, зокрема: неформального узгодження між колишніми комуністами та націонал-демократами. Для представників цих сил багатовекторність розглядалась як засіб досягнення їх різних цілей, які значно відрізнялися одна від одної.

Хоча традиційну концепцію багатовекторності асоціюють з Л. Кучмою, наша думка полягає в тому, що основи політико-правового характеру цієї концепції були встановлені Постановою Верховної Ради «Про основні напрямки зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року. Ця постанова не конкретизувала стратегічні чи навіть пріоритетні напрямки зовнішньополітичного курсу, але залишалась чинною протягом 17 років, до ухвалення Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики».

Незважаючи на це, багатовекторність сприяла легітимізації України на міжнародній арені, сприяла «цивілізованому розлученню» з РФ та дистанціювання від її геополітичних проєктів, спрямованих на реанімацію СРСР. Найбільш успішний період української багатовекторності припадає на 1995–1999 рр., який відзначається активізацією відносин з США, створення міжурядової комісії Кучма-Гор, інтенсифікація діалогу з ЄС, підписання Хартії про особливе партнерство з НАТО в 1997 р., яка синхронізувалась в часі з підписанням «Великого Договору» з РФ. Більше того, саме в 1997 р.

Київ за підтримки Вашингтона розпочав оформлення організації ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова), економічною основою якої була каспійська нафта, а однією з форм активності – будівництво нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан – першого на пострадянському просторі, який пройшов в обхід РФ. Це значно посилило позиції Києва на пострадянському просторі, який поступово перетворювався на реальну геополітичну альтернативу Москві [4].

Проте «касетний скандал» та звинувачення України у постачанні «Кольчуг» Іраку, а відтак і загострення внутрішньополітичної ситуації позбавили Київ підтримки Заходу, фактично Україна опинилась в «євроатлантичній ізоляції», символом якої став празький саміт НАТО 2002 р., на якому організатори змушені були розсаджувати лідерів країн-учасників за французьким алфавітом, аби Президенти США і України не опинилися поруч [1].

Це призвело до глибокої кризи багатовекторності та активізації російського вектора, про що свідчить участь Києва у формуванні Єдиного економічного простору. Поглиблення внутрішньополітичної кризи в середині України сприяло ще більшому посиленню політичної, економічної та інформаційної експансії рф на Україну [5, с. 18].

Таким чином, концепція багатовекторності сприяла розбудові державності та легітимізації суб'єктності України у міжнародних відносинах, проте внутрішньополітичні протистояння та неформальні компроміси в середині українського політикуму перетворили багатовекторність з тактичного способу адаптації до нових геополітичних умов на багаторічну зовнішньополітичну стратегію, яка нездатна витримувати різкі однобічні рухи. Більше того, у міру посилення поліцентризму постбіполярної системи міжнародних відносин концепція багатовекторності остаточно втратила свою ефективність, оскільки подальше балансування України між Заходом і рф призвело до фактичної ізоляції вищого політичного керівництва нашої держави.

Список використаних джерел

1. Алексієвць М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. Вип. 17: 25-й річниці Незалежності України присвячено. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 34–49.
2. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Харків: Віват, 2020. 256 с.
3. Магда Є. Шостий. Спогади про майбутнє. Харків: Книжковий Клуб «КСД», 2017. 208 с.
4. Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991 – 2014): монографія. Чернівці: Книги – ХХІ, 2016. 552 с.
5. Прийдун С. Концепція багатовекторності у зовнішній політиці України: основні здобутки та прорахунки української дипломатії. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених*. (Чернівці, 24 листопада 2017 р.). Чернівці, 2017. С. 14–18.